

SZYBKI I WYGODNY SPOSÓB OBLICZANIA EFEKTYWNYCH PRĘDKOŚCI Z HODOGRAFÓW REFLEKSYJNYCH

PRACE sejsmiczne w wielu fazach cechuje ogromna pracowitość. Jedną z bardziej pracowitych faz jest obliczanie efektywnych prędkości z hodografów refleksyjnych. Na zagadnienie to od niedawna zwrócono u nas uwagę, mimo że należy ono do podstawowych przy stosowanej u nas metodyce prac sejsmicznych, zarówno refleksyjnych jak i refrakcyjnych. Każdy więc ze sposobów obliczania prędkości efektywnych, mniej pracowity, przy odpowiedniej jego dokładności powinien znaleźć zastosowanie (oczywiście we właściwych warunkach jego użycia), by z jednej strony zmniejszyć nakład pracy, z drugiej zaś przyczynić się poprzez wygodniejszą i szybszą pracę do jak najbardziej szczegółowego naświetlenia zagadnienia prędkości średnich w każdym niemal temacie sejsmicznym.

Mając to na względzie, podaję wygodny sposób szybkiego obliczania efektywnych prędkości z hodografów refleksyjnych, przy użyciu prostego diagramu suwaka logarytmicznego.

Jak wiadomo równaniem hiperboli hodografu refleksyjnego dla powierzchni odbijającej, pochylonej w odniesieniu do jej minimum jest:

$$t = \frac{1}{V} \sqrt{x^2 + Z^2} \quad (1)^*$$

gdzie: x jest odległością geofonu od punktu pod minimum hiperboli, Z jest pionową odległością od tego punktu do punktu odpowiadającego lustrzanemu odbiciu punktu strzałowego, V oznacza tu prędkość, zaś t stanowi czas przebiegu fali od lustrzanego odbicia punktu strzałowego do dowolnego punktu profilu.

Oznaczamy czas w punkcie minimum hiperboli przez t_0 .

Wartość x dla tego punktu, zgodnie z obranym układem, równa się zeru.

Tak więc $t_0 = \frac{1}{V} Z$, zaś wartość t wyraża równanie (1).

Utwórzmy różnicę kwadratów czasów:

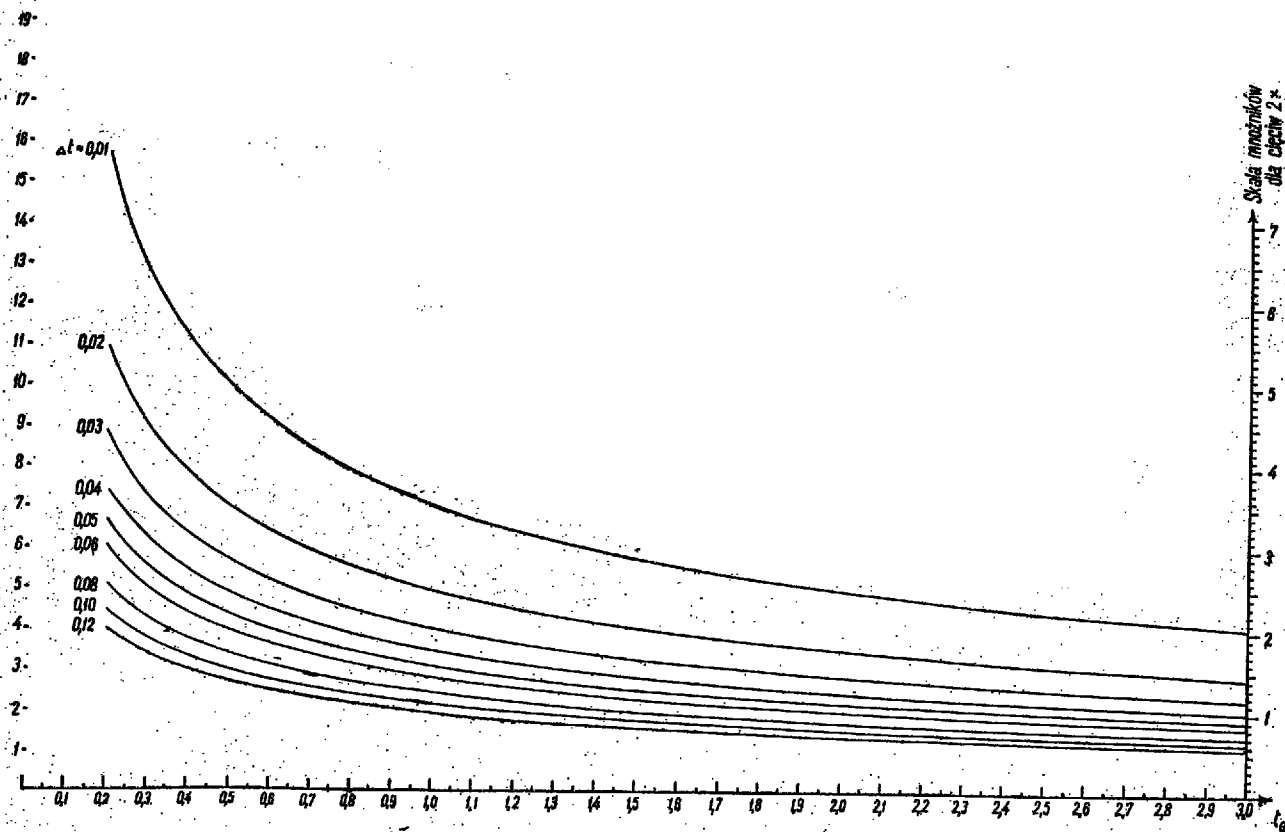
$$t^2 - t_0^2 = \frac{1}{V^2} (x^2 + Z^2) - \frac{1}{V^2} Z^2$$

$$t^2 - t_0^2 = \frac{x^2}{V^2}; \text{ czyli } V^2 = \frac{x^2}{t^2 - t_0^2}$$

Jeśli oznaczymy $t = t_0 + \Delta t$, to:

$$V^2 = \frac{x^2}{(t_0 + \Delta t)^2 - t_0^2}$$

* Równanie to jest słuszne dla warunku, gdy profil sejsmiczny prowadzony jest po kierunku upadu warstwy odbijającej.

Tablica wartości mnożników $f(t_0, \Delta t)$ obliczonych dla połowy cięciwy

t_0	0,20	0,25	0,30	0,35	0,40	0,45	0,50	0,55	0,60	0,65	0,70	0,75	0,80	0,85	0,90	0,95	1,00	1,10	1,20	1,30	1,40	1,50	1,60	1,70	1,80	1,90	2,00	2,10	2,20	2,30	2,40	2,50	2,60	2,70	2,80	2,90	3,00
0,01	15,62	14,00	12,80	11,87	11,11	10,48	9,95	9,49	9,09	8,73	8,42	8,14	7,88	7,65	7,45	7,24	7,05	6,72	6,43	6,19	5,97	5,76	5,58	5,41	5,26	5,12	5,01	4,87	4,76	4,66	4,56	4,47	4,38	4,30	4,22	4,15	4,08
0,02	10,91	9,81	8,98	8,33	7,81	7,37	7,00	6,68	6,40	6,16	5,95	5,74	5,56	5,39	5,24	5,10	4,98	4,75	4,55	4,37	4,21	4,07	3,94	3,83	3,72	3,62	3,53	3,44	3,36	3,29	3,22	3,16	3,09	3,04	2,98	2,93	2,88
0,03	8,90	7,93	7,27	6,76	6,34	5,99	5,69	5,43	5,21	5,01	4,83	4,67	4,52	4,39	4,27	4,16	4,05	3,87	3,70	3,56	3,43	3,32	3,21	3,12	3,03	2,95	2,88	2,81	2,74	2,68	2,63	2,57	2,52	2,48	2,43	2,39	2,35
0,04	7,54	6,80	6,25	5,81	5,46	5,16	4,90	4,66	4,46	4,32	4,17	4,03	3,90	3,79	3,69	3,59	3,50	3,34	3,20	3,07	2,97	2,87	2,78	2,70	2,62	2,55	2,49	2,43	2,37	2,32	2,27	2,23	2,18	2,14	2,11	2,07	2,03
0,05	6,67	6,03	5,55	5,16	4,85	4,59	4,36	4,17	4,00	3,85	3,71	3,59	3,48	3,38	3,29	3,20	3,12	2,98	2,86	2,75	2,65	2,56	2,48	2,41	2,34	2,28	2,22	2,17	2,12	2,07	2,03	1,99	1,95	1,92	1,88	1,85	1,82
0,06	6,02	5,46	5,03	4,68	4,40	4,17	3,96	3,79	3,64	3,50	3,38	3,27	3,18	3,08	2,99	2,92	2,84	2,72	2,60	2,50	2,41	2,33	2,26	2,19	2,13	2,08	2,03	1,98	1,93	1,89	1,85	1,82	1,78	1,75	1,72	1,69	1,66
0,08	5,10	4,64	4,28	4,00	3,77	3,57	3,40	3,26	3,13	3,01	2,91	2,81	2,73	2,65	2,58	2,51	2,45	2,34	2,24	2,16	2,08	2,01	1,95	1,90	1,84	1,79	1,75	1,71	1,67	1,63	1,60	1,57	1,54	1,51	1,48	1,46	1,43
0,10	4,47	4,06	3,76	3,53	3,33	3,17	3,01	2,87	2,77	2,67	2,58	2,49	2,43	2,36	2,30	2,18	2,09	2,00	1,92	1,86	1,80	1,74	1,69	1,64	1,60	1,56	1,52	1,49	1,46	1,43	1,40	1,37	1,35	1,32	1,30	1,28	
0,12	4,00	3,40	3,40	3,01	2,73	2,51	2,34	2,20	2,08	1,98	1,90	1,82	1,75	1,69	1,63	1,58	1,54	1,50	1,46	1,42	1,39	1,36	1,33	1,30	1,28	1,25	1,23	1,21	1,19	1,17	1,15	1,13	1,11	1,09	1,07	1,05	

$$V^2 = \frac{x^2}{t_0^2 + 2t_0 \Delta t + (\Delta t)^2} - t_0^2$$

$$V = \frac{x}{\sqrt{\Delta t(2t_0 + \Delta t)}} \quad (2)$$

$$\text{lub } V = x f(t_0, \Delta t) \quad (1)$$

Jak widać ze wzoru (3) wystarczy wyznaczyć wartości mnożników $f(t_0, \Delta t)$ dla np. stałych, dowolnie obieranych Δt i zmiennych t_0 , by móc w szybkim sposobie obliczać wartości V .

Wartości $f(t_0, \Delta t)$ najwygodniej obliczać przy zakładanych Δt rosnących np. co 0,01 sek. lub 0,02 sek., podstawiając możliwe wartości t_0 i zestawiać w formie diagramu (ryc. 1).

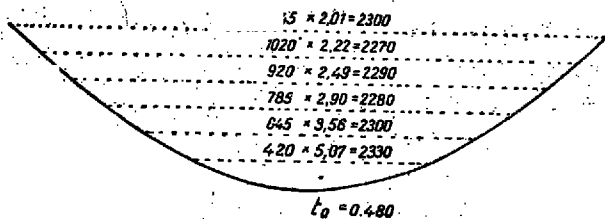
Korzystanie z diagramu jest bardzo proste. Na osi odciętych zaznacza się t_0 dla danego hodografu i odczytuje wartości mnożników dla odpowiednich krzywych Δt jako rzędne odpowiadające t_0 diagramu.

Diagram zestawiono dla Δt równych odpowiednio 0,01; 0,02; 0,03; 0,04; 0,05; 0,06; 0,08; 0,10; 0,12 sek.

Do obliczenia V wystarczy pomnożyć odległość punktu hodografu odpowiadającego odpowiedniemu Δt od osi hiperboli przez odpowiedni mnożnik.

W celu uniknięcia wyznaczania osi hiperboli, w praktyce wygodniej jest odczytywać z hodografów $2x$, tj. odległość 2 punktów hodografu o tym samym Δt . Mnożniki wtedy zmniejszają się dwukrotnie. Aby nie dzielić przez 2 mnożników należy korzystać ze skali osi rzędnych diagramu umieszczonej po jego prawej stronie.

Mnożenia wartości cięciwy $2x$ przez odpowiedni mnożnik dokonuje się na suwaku. Przykład podany na rycinie podaje jedno z obliczeń V_{et} wykonane tym sposobem.

Sposób ten wymaga starannego uśrednienia hodografu, co zresztą obowiązuje i przy innych stosowanych sposobach.

Jak już na wstępie wspomniałem czas obliczenia V_{et} dla przedstawionego sposobu jest o wiele krótszy od analogicznego czasu dla innych dotychczas stosowanych sposobów. Dokładność jest analogiczna do dokładności uzyskiwanej np. przy stosowaniu sposobu Różniczenki.

Przedstawiony sposób* pozwala na podstawie obliczenia kilku prędkości (co powinno być regułą) dla różnych Δt dla danego hodografu wyrobić sobie pogląd o prawidłowości uśrednienia hodografu lub skontrolowania czy wprowadzone poprawki są dostatecznie pełne. Ponadto dla większego materiału statystycznego i dłuższych gałęzi hodografów i należytego wprowadzenia odpowiednich poprawek, sposób ten może pozwolić na bezpośrednie zebranie materiału do analizy horzontalnych zmian prędkości efektywnych. Ważną jego zaletą praktyczną jest prostota i możność dokonania obliczeń bezpośrednio na hodografach bez potrzeby dodatkowych formularzy. Dla umożliwienia wykonania diagramu w dowolnej skali załączam tablicę wartości mnożników.

* Artykuł wpłynął do redakcji w marcu br. (red.).